

genomen trouwens wat minder aan bod, dan alles wat samenhangt met zijn werk en functies. Veenhofs leven en werk wordt toch vooral beschreven tegen de achtergrond van de Nederlandse kerk- en theologiegeschiedenis. Zo worden zijn positie en zijn rol in de aanloop naar de Vrijmaking van 1944 uitvoerig geschetst. Vanzelfsprekend komen daarbij theologische aspecten, zoals anti-subjectivisme,⁷ het denken in beginselen,⁸ het verbond,⁹ de vraag naar het zelfonderzoek,¹⁰ de doop¹¹ en de veronderstelde wedergeboorte¹² voor het voetlicht. Ook persoonlijke relaties, zoals die met Schilder, en die met de voormannen van de zogeheten Calvinistische wijsbegeerte (D.H.Th. Vollenhove, A. Janse en H. Dooyeweerd) komen aan de orde. Zoals reeds gezegd, heeft Veenhof geruime tijd gearzeld of hij mee moest gaan met de Vrijmaking. Waarom hij dat uiteindelijk wel doet is mij toch niet helemaal duidelijk geworden.

In de hoofdstukken over Veenhofs rol binnen de GKV gaat het heen en weer tussen kerkelijke en universitaire gebeurtenissen, processen, meningsverschillen en 'kwesties' (Kralingen, Boonstra, Telder, Van der Ziel, Floor, Goossens, Eenhoorn), rekkelijken en preciezen, relaties (in het bijzonder die met zijn medehoogleraren – J. Kamphuis, een vergeleken met de anderen veel meer autonome persoonlijkheid, die niet aarzelt in het machtsvacuüm te stappen, krijgt de spreekwoordelijke zwarte piet) en specifiek gereformeerd vrijgemaakte theologoumena, zoals de duiding van de Vrijmaking als een 'werk van God',¹³ het spreken over de GKV als de 'ware kerk',¹⁴ de 'doorgaande reformatie',¹⁵ en het 'ethisch conflict'.¹⁶ Interessant is, dat Veenhof op allerlei momenten door middel van kerkhistorische studie en het aanwijzen van kerkhistorische parallellen voor zichzelf tracht greep te krijgen of te houden op de situatie.¹⁷

Uit het voorafgaande zal al wel duidelijk zijn geworden, dat ik de studie van Van Langevelde geboeid heb gelezen. Er mogen veel mensen uit de kringen van GKV en NGK op de promotiezitting zijn afgekomen vanwege persoonlijke betrokkenheid, ook voor lezers buiten die kring is *In het klimaat van het absolute* lezenswaardig – bijvoorbeeld als introductie in de gereformeerd vrijgemaakte kerkgeschiedenis.

Ik moet eerlijk zeggen, dat ik het boek ook met een toenemend gevoel van verbijstering heb gelezen. Zo kan het dus gaan in de geschiedenis van een kerkgenootschap: zoveel ruzies en conflicten, zoveel hardheid, zwartmakerij, liefdeloosheid en onverdraagzaamheid, zo'n gebrek aan barmhartigheid, inlevingsvermogen en bescheidenheid. Maar waarom gaat dat zo en niet anders? Zowel in de aanloop naar de Vrijmaking van 1944 als in de aanloop naar de scheuring van 1967 stapelen de conflicten zich op. De meeste

⁷ Ibid., 141vv., 149v., 158, 161v., 201, 308v., 328, 344, 354, 382, 389, 419, 456, 590.

⁸ Ibid., 54v., 57, 59v., 65, 68v., 72vv., 78, 80, 94, 103, 110v., 120, 145, 187, 209, 306, 396, 429, 510, 590.

⁹ Ibid., 103, 111, 129, 144, 150, 157, 162, 209, 250, 252, 254, 308, 356.

¹⁰ Ibid., 156vv., 161v., 164, 169, 184vv., 191v., 228, 252, 591.

¹¹ Ibid., 250, 252, 252, 356.

¹² Ibid., 60, 156, 192, 250, 254, 593.

¹³ Ibid., 451, 481, 483, 490, 498, 517, 524, 598.

¹⁴ Ibid., 324, 328, 330, 334, 345v., 358, 388, 393, 411, 417, 431, 466, 470, 480, 486, 498, 511, 514v., 519, 522, 595, 597.

¹⁵ Ibid., 325, 328, 330, 343, 345, 358, 360, 379, 389, 393, 401, 411, 417, 419v., 435, 443, 451v., 461, 470, 542, 595.